

DARIUSZ SKŁODOWSKI

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

dariusz.skłodowski@wp.pl

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-7722-9922>

WYBRANE UWAGI NA TLE STANOWISKA KOMISJI KODYFIKACYJNEJ PRAWA RODZINNEGO W PRZEDMIOCIE POZASĄDOWEGO ROZWIĄZANIA MAŁŻEŃSTWA

SELECTED COMMENTS ON THE POSITION OF THE FAMILY LAW CODIFICATION
COMMISSION ON THE OUT-OF-COURT DISSOLUTION OF MARRIAGE

Abstract. This article critically examines the Codification Commission of Family Law's proposal to permit the dissolution of marriages before a civil registry officer rather than in court. Adopting a dogmatic legal approach, the author assesses whether this change is consistent with the constitutional and axiological principles underlying Polish family law. The author considers that removing divorce proceedings from judicial control would diminish marriage to a mere civil contract, thereby eroding safeguards for public and private interests.

Keywords: extrajudicial divorce; constitutional law; marriage protection; separation of powers; family law reform

WPROWADZENIE

W ostatnich latach obserwuje się intensyfikację prac legislacyjnych mających na celu reformę polskiego prawa rodzinnego, w tym również w zakresie instytucji małżeństwa oraz jego ustania. Jednym z kontrowersyjnych zagadnień, które znalazły się w obszarze zainteresowania Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Rodzinnego¹ (dalej: Komisja), jest propozycja wprowadzenia pozasądowej drogi rozwiązania małżeństwa przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego.

¹ Komisja Kodyfikacyjna Prawa Rodzinnego powołania przez Prezesa Rady Ministrów Donalda Tuska w dniu 4 czerwca 2024 r.

Rozwiązanie to miałoby stanowić alternatywę wobec dotychczasowego modelu wyłącznej właściwości sądu w sprawach rozwodowych, co rodzi istotne konsekwencje nie tylko natury proceduralnej, lecz także aksjologicznej i ustrojowej.

W kontekście projektowanych zmian warto odnotować, że w procesie legislacyjnym swoje stanowiska przedstawiły także inne organy publiczne, w tym Rzecznik Praw Obywatelskich². Komisja wskazała, że celem reformy jest odciążenie sądów oraz umożliwienie małżonkom, niemającym wspólnych małoletnich dzieci, dokonania rozvodu w trybie pozasądowym przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego. Rzecznik Praw Obywatelskich podkreślił natomiast, że choć konstytucja nie wymaga sądowego orzeczenia w każdym przypadku rozwiązania małżeństwa, to skuteczność projektowanego rozwiązania w zakresie usprawnienia postępowań jest wątpliwa, gdyż sprawy zgodnych małżonków nie stanowią głównego obciążenia sądów.

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie wybranych uwag krytycznych oraz refleksji doktrynalnych dotyczących tej koncepcji, zaprezentowanej w stanowisku Komisji do projektu przewidującego powyższe zmiany³. Analiza uwzględnia zarówno konstytucyjne gwarancje ochrony rodziny i małżeństwa, jak i standardy wynikające z prawa międzynarodowego oraz dorobku orzecznictwa. Szczególna uwaga poświęcona zostanie skutkom ewentualnej dekonstrukcji dotychczasowego modelu procesu rozwodowego oraz problematyce zapewnienia zgodności proponowanego rozwiązania z normami konstytucyjnymi oraz ustawowymi.

1. ZAŁOŻENIA I OGÓLNA OCENA PROPOZYCJI KOMISJI

Pierwszą kwestią wymagającą analizy jest ogólna ocena propozycji Komisji w świetle założeń prawa rodzinnego i ustrojowego.

² Opinia Rzecznika Praw Obywatelskich do projektu pozasądowego rozwiązania małżeństwa, https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2025-07/Do_MS_rozvod_pozasadowy_projekt_opinia_14_07_2025.pdf#:~:text=Opiniowany%20projekt%20ustawy%20ma%20na%20celu%20wprowadzenie,stanu%20cywilnego%2C%20kt%C3%B3ry%20b%C4%99dzie%20weryfikowa%C5%82%20spe%C5%82nienie%20ustawowych [dostęp: 3.11.2025].

³ Stanowisko Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Rodzinnego dotyczące założeń kierunkowych prac Zespołu problemowego ds. reformy przepisów o rozwiązaniu małżeństwa w zakresie pozasądowego rozwiązania małżeństwa z dnia 14 stycznia 2025 r., <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/stanowiska-komisji-kodyfikacyjnej-prawa-rodzinnego> [dostęp: 15.03.2025].

W omawianym stanowisku Komisja odniosła się również do właściwości rzeczowej kierownika urzędu stanu cywilnego, która – w razie przyjęcia proponowanego rozwiązania – powinna zostać zrewidowana. Komisja wskazuje, iż obowiązki kierownika USC w postępowaniu zmierzającym do rozwiązania małżeństwa mogłyby być symetryczne do obowiązków odnoszących się do jego zawarcia, tj. weryfikacja faktów z rejestrów stanu cywilnego, dokonanie stosownych pouczeń etc. Dodatkowo wskazana została, zdaniem Komisji, kolejna pozytywna zmiana wskutek przyjęcia proponowanych rozwiązań, tj. możliwość zapewnienia tożsamości chwili dokonania czynności i jej rejestracji w aktach stanu cywilnego. Należy postawić w tym miejscu pytanie, czy proponowana nowelizacja zmierzająca do rozszerzenia katalogu obowiązków kierownika USC uwzględnia potrzebę badania przesłanek materialnoprawnych, czy przy redagowaniu jej treści wzięto pod uwagę możliwości, którymi dysponuje kierownik, bazując na swej wiedzy, oraz czy zapewnienie tożsamości chwili dokonania czynności oraz jej rejestracji jest rzeczywistą potrzebą obywatela.

Komisja w swym stanowisku aprobuje nowelizację zmierzającą do tego, aby kierownik urzędu stanu cywilnego dokonywał czynności symetrycznych względem wymaganych przy zawarciu małżeństwa i na tej drodze był upoważniony do rozwiązania małżeństwa. Należy poruszyć w tym miejscu istotne kwestie, które wydają się stać w sprzeczności z proponowanym stanowiskiem.

W pierwszej kolejności warto wskazać na materialnoprawne przesłanki warunkujące dopuszczalność rozwiązania małżeństwa. Artykuły 56-61 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (dalej: k.r.o.)⁴ stanowią o owych przesłankach (pozytywnych i negatywnych) oraz skutkach rozwodu. Stan faktyczny warunkujący dopuszczalność orzeczenia przez sąd rozwiązania małżeństwa powinien opierać się na zaistnieniu zupełnego i trwałego rozkładu pożycia między małżonkami (art. 56 § 1 k.r.o.). Jest to warunek konieczny, nie przewidziano od niego wyjątków⁵. Wspólne pożycie małżonków przejawia się w istnieniu więzi psychicznej oraz wzajemnych relacji nacechowanych pozytywnymi emocjami, takimi jak miłość, szacunek i zaufanie, a ponadto obejmuje także sferę współżycia fizycznego⁶. Natomiast rozkład pożycia małżeńskiego stanowi proces rozciągnięty w czasie, mający charakter stopniowy, a nie jednorazowe zdarzenie o natychmiastowym skutku⁷. Jak wspomniano, przesłanki

⁴ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. - Kodeks rodzinny i opiekuńczy, tj. Dz. U. z 2023 r. poz. 2809.

⁵ J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2016, s. 357.

⁶ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28 maja 1955 r., I CO 5/55, OSNCK 1955, nr 3, poz. 46.

⁷ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 października 1999 r., III CKN 386/98, LEX nr 1217913.

pozytywne (trwały i zupełny rozkład pożycia) powinny zostać spełnione łącznie. Utrzymywanie choćby jednej z więzi, w tym więzi gospodarczej, wyklucza możliwość uznania za spełnioną pozytywną przesłankę orzeczenia rozwodu⁸. Jednakże w pewnych zindywidualizowanych i określonych stanach faktycznych (gdzie dobro stron tego wymaga) sąd może doprowadzić do orzeczenia rozwodu mimo występującej wciąż między małżonkami więzi gospodarczej⁹.

Ustawa przewiduje również przesłanki negatywne, które wykluczają możliwość orzeczenia rozwiązania małżeństwa. Zaistnienie chociażby jednej z nich skutkuje niedopuszczalnością rozwodu, nawet gdy obie przesłanki pozytywne zostałyby spełnione. Zgodnie z art. 56 § 2 k.r.o. *in principio* rozwód nie jest dopuszczalny, jeżeli wskutek niego miałoby ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków. Podkreślenia wymaga, iż analizie podlegają nie następstwa rozkładu pożycia, który co do zasady negatywnie wpływa na sytuację małoletnich dzieci, lecz konsekwencje wynikające bezpośrednio z orzeczenia rozwodu¹⁰. Negatywna przesłanka rozwodu odnosząca się do dobra wspólnych małoletnich dzieci ma charakter podobny do przesłanek pozytywnych, bowiem określa się ją mianem bezwzględnie obowiązująca – w przypadku istnienia takich dzieci ustawodawca nie przewidział możliwości jej wyłączenia¹¹. Przy dokonywaniu oceny, czy dobro małoletnich dzieci małżonków nie stoi na przeszkodzie orzeczeniu rozwodu, w pierwszej kolejności należy rozważyć, czy rozwód nie doprowadzi do osłabienia więzi dzieci z tym z małżonków, pod którego bezpośrednią pieczę nie będą one pozostawać¹².

Druga negatywna przesłanka rozwodu, wskazana *in fine* w tym samym przepisie, dotyczy sprzeczności z zasadami współżycia społecznego. Ma ona zastosowanie w wyjątkowych sytuacjach, gdy mimo zupełnego i trwałego rozkładu pożycia orzeczenie rozwodu byłoby z nimi niezgodne, pozwalając uwzględnić dobro innych osób oraz ochronę istotnych wartości i okoliczności¹³.

Ostatnią negatywną przesłanką z art. 56 § 3 k.r.o. jest żądanie rozwodu przez małżonka wyłącznie winnego przy sprzeciwie małżonka niewinnego. Przepis ten pełni funkcję prewencyjną, zapobiegając naruszaniu obowiązków małżeńskich, oraz represyjną, uniemożliwiając sprawcy rozkładu pożycia

⁸ G. JĘDREJEK, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz aktualizowany*, LEX, teza 5 do art. 56.

⁹ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28 maja 1955 r., I CO 5/55, OSNCK 1955, nr 3, poz. 46.

¹⁰ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28 maja 1955 r., I CO 5/55, OSNCK 1955, nr 3, poz. 46.

¹¹ A. OLEJNICZAK, *Komentarz do art. 56*, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, LEX, teza 54.

¹² Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 1968 r., III CZP 70/66, OSNC 1968, nr 5, poz. 77.

¹³ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 października 1998, III CKN 573/98, LEX nr 1214449.

uzyskanie korzyści w postaci rozwodu¹⁴. Przepis ten ma na celu zapobieganie samowolnemu rozwiązywaniu małżeństw oraz wykluczenie korzyści dla małżonka winnego rozkładu pożycia. Ocena zasadności sprzeciwu małżonka niewinnego powinna uwzględniać zarówno jego poczucie krzywdy, jak i społeczne konsekwencje odmowy orzeczenia rozwodu¹⁵.

Materialnoprawne przesłanki rozwodu były przez lata kształtowane przez doktrynę i orzecznictwo oraz każdorazowo badane przez sądy. Dlatego stanowisko Komisji, sprowadzające rozwiązanie małżeństwa do czynności technicznych kierownika USC, jest niezrozumiałe i trudne do zaakceptowania. Doniosłość małżeństwa, podkreślana w przepisach i orzecznictwie¹⁶, wyklucza zastąpienie sądowej kontroli decyzją administracyjną, a wynikająca z obowiązujących przepisów prawa konieczność zachowania tej kontroli nie pozwala na aprobatę proponowanego rozwiązania. Redukowanie przesłanek rozwodu do technicznych czynności kierownika USC jest nie do zaakceptowania. Zastąpienie postępowania dowodowego wspólnym oświadczeniem małżonków należy ocenić negatywnie, gdyż osłabiałoby doniosłość małżeństwa, zbliżając jego rozwiązanie do modelu opartego głównie na oświadczeniach woli właściwego umowom cywilnoprawnym.

Propozycja Komisji przewiduje przesłanki pozasądowego rozwiązania małżeństwa, takie jak brak wspólnych małoletnich dzieci oraz wspólne oświadczenie małżonków o zupełnym i trwałym rozkładzie pożycia, bez postępowania dowodowego. Choć kierownik USC weryfikowałby dane z rejestrów, dokonywał pouczeń i zapewniał symetrię obowiązków, brak sądowej kontroli nad tymi przesłankami rodzi ryzyko pochopnych decyzji. Rozważenia wymagałyby mechanizmy korekcyjne, np. możliwość unieważnienia rozwiązania małżeństwa przez sąd z powodu wad oświadczeń woli, które jednak nie zastąpiłyby prewencyjnej roli sądu.

W tym miejscu uzasadnione wydaje się poruszenie drugiej problemowej kwestii, tj. czy istnieje rzeczywista potrzeba zapewnienia tożsamości chwili dokonania czynności i jej rejestracji w aktach stanu cywilnego. W obecnym stanie prawnym, zgodnie z art. 4 ust. 1 prawa o aktach stanu cywilnego¹⁷, sąd z urzędu przekazuje odpis prawomocnego orzeczenia rozwodowego właściwemu urzędowi stanu cywilnego w terminie 7 dni od dnia uprawomocnienia

¹⁴ A. OLEJNICZAK, *Materialnoprawne przesłanki udzielenia rozwodu*, Poznań 1980, s. 99.

¹⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 lutego 2002 r., III CKN 545/00, Legalis nr 59257.

¹⁶ Zob. np. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 maja 2005 r., K 16/04, OTK 2005, nr 5, poz. 51.

¹⁷ Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego, t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 594 (dalej: p.a.s.c.).

się orzeczenia. Wprowadzenie obowiązku przekazywania przez sądy oraz organy administracji publicznej odpisów prawomocnych orzeczeń, ostatecznych decyzji administracyjnych oraz innych dokumentów do urzędów stanu cywilnego znajduje uzasadnienie w konieczności zapewnienia, by akty stanu cywilnego odzwierciedlały aktualny stan faktyczny i prawny osoby, której dotyczą. Brak takiego obowiązku skutkowałby istotnymi trudnościami w zakresie dokonywania stosownych wpisów, powodując ich opóźnienia, a w niektórych przypadkach wręcz uniemożliwiając ich dokonanie. Należy zaznaczyć, że przedmiotowe dane mają bezpośredni wpływ na treść i prawidłowość prowadzenia rejestru stanu cywilnego¹⁸. Przepis ten zmierza do ustanowienia swoistego obowiązku informacyjnego pomiędzy sądami oraz organami administracji publicznej a urzędami stanu cywilnego, odnoszącego się do tych aktów stosowania prawa – w szczególności orzeczeń sądowych i decyzji administracyjnych – które wywierają wpływ na istnienie bądź treść aktów stanu cywilnego. Dla zapewnienia sprawności dokonywania wpisów w rejestrze stanu cywilnego ustawodawca nałożył na sądy oraz organy administracji publicznej jednoznaczny obowiązek przekazywania właściwym urzędom stanu cywilnego orzeczeń sądowych i decyzji administracyjnych w ustawowo określonym terminie¹⁹.

W tak przedstawionym stanie prawnym wydaje się, że potrzeba zapewnienia tożsamości chwili dokonania czynności i jej rejestracji w urzędzie stanu cywilnego byłaby zbędna. Właściwe urzędy otrzymują od organów sądowych odpowiednie dokumenty w celu ich rejestracji w ciągu 7 dni. Termin ten nie jest odległy, trudno wyobrazić sobie sytuację, w której zaistniałaby potrzeba skrócenia tego terminu do *de facto* minimum, tj. wyeliminowania jakiegokolwiek czasu wymaganego do przekazania kierownikowi USC odpowiednich dokumentów. Obecnie obowiązujące przepisy prawa należy uznać za wystarczające z punktu widzenia zapewnienia aktualności i rzetelności rejestru stanu cywilnego²⁰. Mechanizm ten skutecznie gwarantuje niezwłoczne ujawnienie zdarzeń prawnych istotnych dla stanu cywilnego, w tym orzeczeń rozwodowych, w rejestrze publicznym²¹. W konsekwencji brak jest potrzeby wprowadzania instytucji rozvodu dokonywanego bezpośrednio przed kierownikiem

¹⁸ E. PACHNIEWSKA, *Komentarz do art. 26, [w:] Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz. Orzecznictwo. Wzory dokumentów i pism*, red. A. Czajkowska, E. Pachniewska, LEX, teza 1.

¹⁹ J. GAJDA, *Sporządzenie aktu stanu cywilnego (dołączenie wzmianki dodatkowej) na podstawie orzeczenia sądu. Zagadnienia wybrane*, „Przegląd Prawa Publicznego” (2020), nr 4, s. 7-22.

²⁰ M. JURZYŃSKI, *Wykonywanie przez gminy rejestracji stanu cywilnego – wybrane problemy*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” (2024), nr 4, s. 29-43.

²¹ Zob. B. SADOWSKA, J. SADOWSKA, *Rejestracja stanu cywilnego w dorobku judykatury – zagadnienia wybrane*, „Przegląd Prawniczy Ekonomiczny i Społeczny” (2014), nr 2, s. 67-83.

urzędu stanu cywilnego, mającej na celu zapewnienie tożsamości temporalnej pomiędzy chwilą dokonania czynności a jej rejestracją. Obowiązujące przepisy skutecznie realizują ten cel z odpowiednią precyzją i bez zbędnej zwłoki, a jednocześnie zachowują właściwą rangę postępowania rozwodowego jako sprawy rozstrzyganej przez sąd powszechny. Utrzymanie sądowego trybu orzekania o rozwodzie, przy jednoczesnym zachowaniu obowiązku terminowego przekazywania odpisów prawomocnych orzeczeń do urzędów stanu cywilnego, stanowi rozwiązanie racjonalne, spójne z zasadą pewności obrotu prawnego oraz konstytucyjnymi gwarancjami ochrony rodziny.

Warto przy tym odnieść się do opinii Rzecznika Praw Obywatelskich²², który zauważył, że ustawodawca posiada konstytucyjną swobodę w kształtowaniu procedur rozwodowych w przypadkach niespornych. Jednak rzecznik poddał w wątpliwość, czy wprowadzenie procedury pozasądowej rzeczywiście realizuje cel odciążenia sądów, skoro największe opóźnienia dotyczą postępowań, w których rozstrzygane są kwestie winy, władzy rodzicielskiej i alimentów. Z tego względu wprowadzenie nowej procedury nie wydaje się odpowiadać rzeczywistym potrzebom wymiaru sprawiedliwości.

2. ZGODNOŚĆ Z KONSTYTUCJĄ RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Pierwszy argument przedstawiony przez Komisję na rzecz dopuszczenia rozwiązania małżeństwa przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego odnosi się do konstytucyjnej zasady trwałości małżeństwa. Komisja stoi na stanowisku, iż wspomniana zasada znajdzie w proponowanym rozwiązaniu swoje zastosowanie ze względu na fakt występowania kierownika urzędu stanu cywilnego jako organu władzy publicznej. Wydaje się, że przedstawione stanowisko należy ocenić negatywnie.

Przytoczony argument został poparty przez Komisję przepisem z art. 6 ust. 1 p.a.s.c., który stanowi, iż rejestracja stanu cywilnego jest wykonywana przez gminy w urzędach stanu cywilnego jako zadanie zlecone z zakresu administracji rządowej. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na dwie kwestie.

Po pierwsze wspomniany przepis traktuje o rejestracji stanu cywilnego, a nie o jakimkolwiek postępowaniu zmierzającym do ustalenia bądź zmiany stanu cywilnego. Kierownik urzędu stanu cywilnego nie jest organem władnym do rozstrzygania sporów czy orzekania o rozwiązaniu stosunków prawnych. Do kluczowych obowiązków kierownika USC należy rejestrowanie uro-

²² Zob. przypis nr 2.

dzeń, małżeństw i zgonów jako głównych zdarzeń określających stan cywilny, a także dodatkowa rejestracja innych zdarzeń wpływających na stan cywilny osób²³. Rozwiązanie małżeństwa wymaga ustalenia przesłanek materialnoprawnych (np. trwałego i zupełnego rozkładu pożycia – art. 56 § 1 k.r.o.), co jest zadaniem sądu. Przyznanie kierownikowi USC takich kompetencji wykraczałoby poza jego ustawowe uprawnienia i naruszałoby zasadę podziału władzy (art. 10 Konstytucji RP²⁴), która rezerwuje tego typu rozstrzygnięcia dla władzy sądowniczej. Kierownik USC, pełniąc funkcję rejestracyjną, nie ma uprawnień ani narzędzi do przeprowadzenia postępowania w przedmiocie spełnienia przesłanek uzasadniających orzeczenie rozwodu, co prowadzi do ryzyka naruszenia zasady ochrony trwałości małżeństwa, która została podniesiona przez Komisję. Rejestracja rozwiązania małżeństwa bez uprzedniego zweryfikowania przesłanek ustawowych sprowadzałaby ten akt do formalności administracyjnej, pozbawiając go należytej powagi i kontroli merytorycznej.

Po drugie należy odnieść się bezpośrednio do zapisów Konstytucji RP, do której Komisja także nawiązuje w omawianym punkcie swojego stanowiska w przedmiotowej kwestii. W polskiej ustawie zasadniczej znaleźć można niejedno nawiązanie do szeroko pojętej rodziny, małżeństwa oraz gwarancji ich ochrony. Przede wszystkim należy zwrócić uwagę na art. 18 Konstytucji RP, z którego wyprowadza się zasadę ochrony małżeństwa i rodziny. Artykuł 18 Konstytucji RP chroni cztery kluczowe wartości społeczne: małżeństwo – rozumiane jako związek kobiety i mężczyzny, rodzinę, macierzyństwo oraz rodzicielstwo. Ich znaczenie podkreśla obowiązek ustawodawcy nie tylko do zapewnienia im ochrony, ale także opieki. Małżeństwo i rodzina stanowią fundament porządku społecznego i prawnego, a społeczeństwo w dużej mierze opiera się na rodzinach²⁵. Na potrzeby niniejszego opracowania należy przeanalizować czy konstytucyjna ochrona wspomnianych wyżej czterech wartości pozwala na przyjęcie propozycji dopuszczenia rozwiązania małżeństwa nie w drodze sądowej, lecz przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego. Z przytoczonego przepisu można wyprowadzić twierdzenie, iż małżeństwu na gruncie Konstytucji RP została nadana cecha trwałości. Państwo uznaje małżeństwo za wartość chronioną i zapewnia mu ochronę oraz opiekę. Z perspektywy aksjologii Konstytucji RP jego rozpad lub ustanie jest oceniane negatywnie.

²³ K. GONDOREK, A. USTOWSKA, *Prawo o aktach stanu cywilnego: komentarz, przepisy wykonawcze i związkowe*, Warszawa 1991, s. 62.

²⁴ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.

²⁵ T. SMYCZYŃSKI, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2014, s. 14.

Małżeństwo z założenia jest trwałe, choć nie nierozterwalne, ponieważ ustawodawca nie przewiduje takich konsekwencji jego zawarcia²⁶. Poprzez bezpośrednią kontrolę państwa nad postępowaniem rozwodowym zapewniona została stabilizująca stosunki społeczne funkcja małżeństwa²⁷, która uobecnia się właśnie w cesze jego trwałości.

Podkreśla się również obowiązek państwa do zapewniania warunków sprzyjających przeciwdziałaniu rozpadowi małżeństwa. Trybunał Konstytucyjny wskazywał na wynikający z art. 18 Konstytucji RP obowiązek ustawodawcy do podejmowania działań legislacyjnych mających na celu wzmocnienie autorytetu małżeństwa oraz wspieranie budowania trwałych więzi między małżonkami. Za sprzeczne z Konstytucją RP uznawano te regulacje prawne, które – choćby w minimalnym stopniu – prowadziły do umniejszenia rangi małżeństwa lub pozbawienia go właściwego znaczenia prawnego, czyniąc tę formę związku mniej pożądaną przez obywateli²⁸. Niewątpliwie z przepisów odnoszących się do ochrony małżeństwa i rodziny można wyprowadzić obowiązek wprowadzania ograniczeń w zakresie rozwiązywania małżeństw oraz nakaz uwzględniania przez władze publiczne konieczności ochrony zarówno małżeństwa, jak i rodziny w toku postępowania prowadzącego do ustania związku małżeńskiego. Nawet w sytuacji, gdy małżonkowie nie posiadają wspólnych dzieci, konstytucyjna ochrona małżeństwa może uzasadniać wprowadzenie w ustawodawstwie zwykłym ograniczeń co do dopuszczalnych sposobów jego ustania²⁹. Wydaje się, że jedynie sądowa droga rozwiązania małżeństwa wypełnia założenia konstytucyjne. Celem nie jest komplikowanie sytuacji osób zamierzających się rozwieść ani obciążanie sądów zbędnymi postępowaniami, lecz zapobieganie rozwiązaniu małżeństwa – które z założenia ma mieć charakter trwały – w wyniku pochopnych decyzji stron, podjętych z błahych lub możliwych do przewyższenia powodów. Rozstrzygnięcie w przedmiocie rozwodu nie powinno sprowadzać się do czysto formalnej czynności, lecz stanowić rezultat gruntownej analizy zarówno ze strony sądu, jak i samych małżonków. Postępowanie rozwodowe powinno uwzględniać także możliwość utrzymania związku, zwłaszcza gdy małżeństwo stanowi

²⁶ W. BORYSIAK, *Komentarz do art. 18*, [w:] *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, red. L. Bosek, M. Safjan, LEX, Nb. 97.

²⁷ SMYCZYŃSKI, *Prawo rodzinne*, s. 24.

²⁸ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 maja 2005 r., K 16/04, OTK 2005 nr 5, poz. 51.

²⁹ B. BANASZAK, *Konstytucyjna regulacja małżeństwa a prawo do zawarcia małżeństwa*, [w:] *Realizacja i ochrona konstytucyjnych wolności i praw jednostki w polskim porządku prawnym*, red. M. Jabłoński, Wrocław 2014, s. 77–82.

podstawę istniejącej już rodziny³⁰. Na gruncie art. 18 Konstytucji RP rozwiązanie małżeństwa wyłącznie na podstawie zgodnej woli małżonków, bez udziału sądu, należałoby uznać za niekonstytucyjne. Pozasądowy rozwód przed kierownikiem USC naruszałby zasadę trwałości małżeństwa, redukując jego rozwiązanie do administracyjnej formalności.

Rozważając konstytucyjność rozwiązania zaaprobowanego przez Komisję w prezentowanym przez nią stanowisku należy odnieść się jeszcze do dwóch innych przepisów traktujących o małżeństwie oraz szerzej – o rodzinie. Warto podnieść treść art. 47 Konstytucji RP, który pozostaje w funkcjonalnym związku z omówionym wyżej art. 18 Konstytucji RP. O ile w przypadku wyżej nakreślonym można mówić o pozytywnych obowiązkach państwa, o tyle podejmując analizę art. 47, należy zwrócić uwagę na negatywną sferę obowiązków państwa³¹.

Przedstawione stanowisko Komisji, zakładające możliwość pozasądowego rozwiązania małżeństwa przed kierownikiem USC, budzi poważne wątpliwości w świetle art. 47 Konstytucji RP, który gwarantuje każdemu prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz decydowania o swoim życiu osobistym.

Artykuł 47 w związku z art. 18 Konstytucji RP wskazuje na konieczność traktowania małżeństwa jako instytucji o fundamentalnym znaczeniu dla porządku społecznego i prawnego³². Rozwiązanie małżeństwa w trybie administracyjnym, przed kierownikiem USC, sprowadzałoby ten akt do poziomu zwykłej czynności administracyjnej, co stoi w sprzeczności z konstytucyjną zasadą ochrony trwałości małżeństwa. Małżeństwo, jako związek oparty na szczególnej więzi emocjonalnej, społecznej i prawnej³³, wymaga procedury rozwiązania, która uwzględni jego doniosłość oraz skutki dla stron i ich otoczenia. Proponowany tryb pozasądowy, ograniczający się do złożenia oświadczeń woli przed organem administracyjnym, nie gwarantuje należytego rozważenia okoliczności faktycznych i prawnych, co może prowadzić do pochopnych decyzji sprzecznych z interesem publicznym i prywatnym. Procedura administracyjna, regulowana przepisami p.a.s.c., jak już wskazano wyżej, koncentruje się na rejestracji zdarzeń, a nie na rozstrzyganiu sporów czy

³⁰ B. BANASZKIEWICZ, „Małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny”. O niektórych implikacjach art. 18 Konstytucji RP, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” (2013), nr 3, s. 591-656.

³¹ M. FLORCZAK-WĄTOR, *Komentarz do art. 47, [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, wyd. II*, red. P. Tuleja, Warszawa 2023, s. 178-181.

³² P. SARNECKI, *Komentarz do art. 47, [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Tom II*, red. L. Garlicki, M. Zubik, LEX, teza 7 i 8.

³³ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 stycznia 1999 r., K 1/98, OTK 1999, nr 1, poz. 3.

ochronie praw jednostek w kontekście złożonych stosunków rodzinnych. W efekcie, rozwiązanie małżeństwa w takim trybie mogłoby naruszać prawo do ochrony życia rodzinnego, zagwarantowane w art. 47 Konstytucji RP, poprzez brak mechanizmów zabezpieczających interesy słabszej strony lub dzieci.

Należy także uwzględnić art. 48 ust. 2 Konstytucji RP, zgodnie z którym ingerencja w prawa rodzicielskie wymaga prawomocnego orzeczenia sądu. Ponieważ wyrok rozwodowy obejmuje rozstrzygnięcia dotyczące władzy rodzicielskiej i kontaktów z dzieckiem, pozasądowe rozwiązanie małżeństwa przed kierownikiem USC nie spełnia tego konstytucyjnego wymogu. Z uwagi na ochronę dobra dziecka i rodziny więzi rodzinne nie mogą być arbitralnie podważane³⁴. Brak sądowej kontroli może zatem prowadzić do niezgodności proponowanego rozwiązania z przepisami Konstytucji RP, zwłaszcza w sytuacjach, gdy rozstrzygnięcia dotyczące wspólnych małoletnich dzieci wymagają dogłębnej analizy ich dobra, co leży w kognicji sądów.

Stanowisko Komisji aprobuje pozasądowe rozwiązanie małżeństwa, oparte na Konstytucji RP, opiera się na błędnej wykładni przepisów konstytucyjnych i p.a.s.c. Przywoływana zasada trwałości małżeństwa przemawia za niekonstytucyjnością tego rozwiązania, a nie – jak twierdzi Komisja – za jego wprowadzeniem. W obecnym stanie prawnym, przy szczególnej ochronie małżeństwa i braku kompetencji kierownika USC, rozwiązanie małżeństwa przed tym organem jest niedopuszczalne bez zmian Konstytucji RP i p.a.s.c.

Warto w tym miejscu zaznaczyć jeszcze perspektywę prawnoporównawczą w kontekście obowiązujących regulacji Konstytucji RP. W krajach Unii Europejskiej obserwuje się narastający trend ułatwiania procedur rozwodowych poprzez wprowadzanie elementów pozasądowych lub hybrydowych, motywowany potrzebą odciążenia sądów i dostosowania do zmian społecznych. Na przykład w Rumunii rozwód może być dokonany przed notariuszem lub organem administracyjnym na podstawie zgodnego oświadczenia małżonków³⁵, co upraszcza proces, ale ogranicza merytoryczną kontrolę. Podobnie w Belgii procedura *divorce par consentement mutuel*³⁶ wymaga zatwierdzenia przez sędziego, łącząc efektywność z minimalną sądową weryfikacją, podczas gdy w Słowenii rozwód za zgodą odbywa się przed notariuszem bez pełnego

³⁴ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 kwietnia 2003 r., K 18/02, OTK 2003 nr 4, poz. 32.

³⁵ D. IONAS, *Admissibility conditions for divorce by notary procedure*, „Law Review” (2017), nr 1, s. 162-169.

³⁶ Możliwe jest nawet sfinalizowanie rozwodu przez internet, poprzez np. współpracę dwóch kancelarii reprezentujących małżonków, zob. <https://www.alexia.fr/divorce/divorce-consentement-mutuel.html> [dostęp 3.11.2025].

badania dowodowego³⁷. Te rozwiązania odzwierciedlają epokę liberalizacji prawa rodzinnego, gdzie małżeństwo traktowane jest jako instytucja elastyczna, z naciskiem na wolę stron, przy zachowaniu podstawowych gwarancji (np. ochrona dobra dzieci). Jednak w polskim kontekście, z silnym konstytucyjnym akcentem na trwałość małżeństwa (art. 18 Konstytucji RP), takie tendencje mogą prowadzić do dewaluacji instytucji, sprowadzając rozwód do formalności administracyjnej bez adekwatnej ochrony interesu publicznego. Porównanie z przepisami obowiązującymi w innych państwach UE podkreśla, że choć ułatwianie rozwodów jest powszechną praktyką, polski projekt Komisji powinien uwzględniać hybrydowe modele (jak belgijski), by uniknąć konfliktu z zasadami trójpodziału władzy i ochrony rodziny, zamiast naśladować czysto administracyjne podejście.

3. NATURA PRAWNA INSTYTUCJI MAŁŻEŃSTWA I SKUTKI PROJEKTOWANEJ ZMIANY

Nowelizacja prawna aprobowana przez Komisję godzi przede wszystkim w samą naturę małżeństwa jako instytucji prawa polskiego. Zrezygnowanie z postępowania sądowego zmierzającego do ustalenia materialnoprawnych przesłanek warunkujących rozwiązanie małżeństwa na rzecz oświadczenia stron przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego wydaje się daleko idącym uszczerbkiem dla wypracowanych przez lata mechanizmów procesowych, ale przede wszystkim dla znaczenia instytucji małżeństwa, jakie zostało nadane przez polskiego ustawodawcę w Konstytucji RP oraz innych ustawach³⁸. Proponowana i aprobowana przez Komisję nowelizacja mogłaby wpłynąć na postrzeganie charakteru instytucji małżeństwa, osłabiając jego doniosłość jako aktu ważnego nie tylko z perspektywy prawa, lecz także całego społeczeństwa³⁹ i zbliżając go w pewnym zakresie do umowy cywilnoprawnej, choć z zachowaniem publicznoprawnych elementów regulacji.

Małżeństwo w prawie polskim nie jest zwykłą umową cywilnoprawną, lecz instytucją prawa rodzinnego o charakterze *sui generis*, regulowaną przez przepisy k.r.o. Rozwiązanie małżeństwa wymaga zatem szczególnego trybu, który

³⁷ S. KRALJIĆ, *New family code and the dejudicialization of divorce in Slovenia*, „Balkan Social Science Review” (2020), nr 15, s. 157-177.

³⁸ Zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 maja 2005 r., K 16/04, OTK 2005, nr 5, poz. 51.

³⁹ I. PRZYBYŁ, *Atrakcyjność instytucji małżeństwa w społeczeństwie ponowoczesnym*, „Societas/Communitas” (2016), nr 1, s. 117-136.

uwzględnia jego społeczne i prawne znaczenie⁴⁰. Propozycja sprowadzenia rozwodu do złożenia oświadczeń woli przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego ignoruje specyfikę małżeństwa jako związku podlegającego ochronie państwa i narusza zasadę, że rozwiązanie takiego stosunku prawnego nie może być wyłącznie aktem woli stron, lecz wymaga ingerencji sądu⁴¹.

Instytucja małżeństwa, jako trwały związek dwojga osób oparty na zasadzie monogamii i równouprawnienia, posiada szczególną rangę w polskim porządku prawnym, co znajduje wyraz zarówno w Konstytucji RP, jak i w przepisach k.r.o.⁴² Opisane w niniejszym opracowaniu przepisy konstytucyjne oraz ustawowe przesądzają o publicznoprawnym charakterze małżeństwa i nakładają na państwo obowiązek kształtowania przepisów w sposób zabezpieczający trwałość tego związku. W tym kontekście niedopuszczalne jest traktowanie małżeństwa jako stosunku cywilnoprawnego, który może zostać rozwiązany w drodze prostego aktu woli stron przed organem administracji, jakim jest kierownik urzędu stanu cywilnego.

Rozwiązanie małżeństwa w drodze pozasądowej, polegające jedynie na złożeniu przez małżonków zgodnych oświadczeń woli o zupełnym i trwałym rozkładzie pożycia, godziłoby w fundamentalne zasady prawa rodzinnego, w szczególności zasadę ochrony trwałości małżeństwa oraz dobra wspólnych małoletnich dzieci. Obowiązujący obecnie model sądowego rozwiązania małżeństwa przez rozwód ma charakter gwarancyjny – sąd zobowiązany jest do szczegółowego zbadania, czy rozkład pożycia rzeczywiście nastąpił oraz czy jego skutki nie naruszają dobra dzieci ani zasad współżycia społecznego⁴³. Zastąpienie tej procedury administracyjną ścieżką opartą na oświadczeniach woli stron mogłoby osłabić te gwarancje, zbliżając instytucję rozwodu do mechanizmu deklaratywnego, choć z elementami kontroli administracyjnej, co jednak nie zapewniłoby pełnej zgodności z wartościami chronionymi przez system prawa.

Nawet w przypadku przyjęcia projektu małżeństwo zachowałoby swój charakter *sui generis* jako instytucja prawa rodzinnego, nie ulegając pełnej konwergencji z innymi formami związków, takimi jak związki partnerskie. Niemniej, uproszczenie procedury rozwiązania – ograniczające się do weryfikacji

⁴⁰ G. JĘDREJEK, *Regulacja instytucji małżeństwa w prawie kanonicznym i świeckim*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” (2008), nr 2, s. 47-63.

⁴¹ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 1968 r., III CZP 70/66, OSNCP 1968 nr 5, poz. 77.

⁴² S. STECKO, *Ochrona małżeństwa i rodziny w świetle Konstytucji RP*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” (2017), nr 2, 207-218.

⁴³ J. GAJDA, *Komentarz do art. 56, [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Legalis, Nb. 7.

oświadczeń woli bez sądowego badania dowodowego – mogłoby osłabić mechanizmy ochronne, takie jak prewencyjna kontrola nad negatywnymi przesłankami rozvodu (np. dobro dzieci czy zasady współżycia społecznego).

Dopuszczenie rozwiązania małżeństwa na podstawie oświadczeń przed kierownikiem USC prowadziłoby do niepożądanego unifikacji procedur, nieadekwatnej do wagi rozvodu. Jako instytucja o fundamentalnym znaczeniu, rozwód wymaga szczególnej kontroli i ochrony interesów stron, zwłaszcza małoletnich dzieci. Wyłączenie sądu mogłoby skutkować pominięciem kluczowych kwestii, takich jak alimenty czy opieka, naruszając konstytucyjny obowiązek ochrony rodziny i dzieci.

4. „DOSTĘPNOŚĆ” PROPONOWANEGO ROZWIĄZANIA A FUNKCJE GWARANCYJNE SĄDU

W następnym punkcie swojego stanowiska Komisja wyraża aprobatę na proponowane rozwiązanie ze względu na dostępność urzędów stanu cywilnego, gdzie „w Polsce funkcjonuje 2255 urzędów stanu cywilnego; w każdej gminie jest USC, a w większych gminach miejskich jest więcej niż jeden USC”. Prawdą jest, iż obecnie funkcjonuje ponad 2000 urzędów stanu cywilnego⁴⁴. Natomiast wydaje się, że należy postawić pytanie, czy dostępność owych urzędów rzeczywiście stanowi argument za aprobowanym rozwiązaniem, porównując ilość urzędów stanu cywilnego i wydziałów rodzinnych sądów okręgowych, w których kognicji leży rozstrzyganie sporów małżeńskich.

Artykuł 41 w zw. z art. 17 pkt 1 Kodeksu postępowania cywilnego⁴⁵ (dalej: k.p.c.) określa ogólną właściwość w sprawach małżeńskich, przyznając ją sądom okręgowym, w których okręgu małżonkowie mieli ostatnie miejsce zamieszkania. W przypadkach szczególnych k.p.c. określa właściwość na podstawie wyznaczonych przesłanek, lecz zawsze sądem właściwym będzie sąd okręgowy – wydział cywilny, a w razie uzasadnionej potrzeby wyodrębniony wydział cywilny rodzinny. Obecnie w Polsce funkcjonuje 47 sądów okręgowych. Widać znaczącą różnicę w nominalnej liczbie urzędów stanu cywilnego a sądów okręgowych. Jednak należy postawić pytanie, czy wspomniana różnica przyczynia się do rzeczywistego dyskomfortu stron postępowania rozwodo-

⁴⁴ Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, <https://dane.gov.pl/pl/dataset/149,dane-teleadresowe-urzedow-stanu-cywilnego-w-polsce> [dostęp 20.03.2025].

⁴⁵ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1568 (dalej: k.p.c.).

wego oraz czy zmiana właściwości organu orzekającego o rozwiązaniu małżeństwa wpłynęłaby na konkretną, pozytywną i odczuwalną zmianę dla zainteresowanych podmiotów.

Z punktu widzenia stron postępowania rozwodowego, rzeczywisty wpływ powyższej różnicy instytucjonalnej na komfort lub dyskomfort uczestników postępowania pozostaje co najmniej dyskusyjny. Przede wszystkim należy zauważyć, że postępowanie rozwodowe – z uwagi na swoją doniosłość i wyjątkowy charakter – nie należy do kategorii spraw wymagających szybkiego, rutynowego rozstrzygnięcia⁴⁶. Przeciwnie, z natury stosunku stron względem siebie wymaga ono staranności, rozważenia interesów nie tylko samych małżonków, ale i ewentualnych małoletnich dzieci, a także ochrony wartości wyrażonych w art. 18 Konstytucji RP. W związku z tym oczekiwanie na wyznaczenie terminu rozprawy czy konieczność dojazdu do sądu okręgowego nie stanowią – w świetle konstytucyjnych i systemowych założeń prawa rodzinnego – niedogodności o takiej wadze, która uzasadniałaby rezygnację z gwarancyjnej funkcji sądu jako organu orzekającego.

Co więcej, argument o potencjalnym odciążeniu sądów i zwiększeniu dostępności procedury rozwodowej poprzez przeniesienie kompetencji na kierowników USC nie uwzględnia faktu, że sama zmiana organu właściwego nie przekłada się automatycznie na jakościową poprawę sytuacji stron. Obniżenie progu instytucjonalnego w zakresie dostępności nie niesie ze sobą wartości dodanej w postaci lepszej ochrony interesów stron, skuteczniejszego rozwiązania konfliktu czy poprawy relacji po rozwodzie – przeciwnie, może jedynie ułatwić dostęp do rozwiązania ostatecznego, jakim jest rozwód, bez adekwatnych mechanizmów kontrolnych.

W konsekwencji różnica między liczbą urzędów stanu cywilnego a sądów okręgowych, choć istotna w wymiarze statystycznym, nie stanowi argumentu przemawiającego za rzeczywistą, odczuwalną poprawą sytuacji podmiotów postępowania rozwodowego. Nie wpływa ona bowiem na zakres ich praw, sposób rozpoznania sprawy ani jakość rozstrzygnięcia. Utrzymanie właściwości sądu w sprawach o rozwód zapewnia nie tylko jednolitość orzecznictwa i kontrolę merytoryczną⁴⁷, ale również realizację fundamentalnych zasad prawa rodzinnego, takich jak zasada ochrony małoletnich i dobra rodziny. Tym samym proponowana zmiana miałaby charakter pozornie liberalizujący, prowadząc

⁴⁶ W. STOJANOWSKA, *Sposób prowadzenia postępowania w sprawach o rozwód a ochrona małżeństwa*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny” (2010), nr 3-4, s. 321-333.

⁴⁷ E. HOLEWIŃSKA-ŁAPIŃSKA, *Społeczne aspekty stosowania „zasady” integralności wyroku rozwodowego*, „Zeszyty Prawnicze” (2005), nr 2, s. 23-65.

w rzeczywistości do osłabienia funkcji gwarancyjnych oraz dewaluacji instytucji rozvodu jako aktu prawnego o szczególnym znaczeniu.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Propozycja wprowadzenia pozasądowego rozwiązania małżeństwa przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego przedstawiona przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Rodzinnego, budzi poważne wątpliwości zarówno w świetle konstytucyjnych gwarancji ochrony małżeństwa, jak i zasad ustrojowych polskiego porządku prawnego. Analiza wskazuje, że przeniesienie kompetencji w zakresie orzekania o rozwodzie na organ administracyjny naruszałoby zasadę trójpodziału władzy (art. 10 Konstytucji RP), prawo do sądu (art. 45 Konstytucji RP) oraz konstytucyjną zasadę trwałości małżeństwa (art. 18 Konstytucji RP). Kierownik urzędu stanu cywilnego, pełniąc funkcje rejestracyjne, nie dysponuje ani uprawnieniami, ani narzędziami do weryfikacji materialnoprawnych przesłanek rozvodu, takich jak trwały i zupełny rozkład pożycia (art. 56 § 1 k.r.o.), co mogłoby prowadzić do sprowadzenia aktu rozvodu do formalności administracyjnej, sprzecznej z aksjologicznymi podstawami prawa rodzinnego. Ponadto brak sądowej kontroli w postępowaniu rozwodowym stwarza ryzyko naruszenia ochrony życia rodzinnego (art. 47 Konstytucji RP) oraz prawa do pozbawienia rodziców władzy rodzicielskiej wyłącznie w drodze orzeczenia sądowego (art. 48 ust. 2 Konstytucji RP).

Proponowane rozwiązanie, choć uzasadniane dostępnością urzędów stanu cywilnego oraz potencjalnym odciążeniem sądów, nie uwzględnia doniosłości instytucji małżeństwa jako związku o charakterze publicznoprawnym, podlegającego szczególnej ochronie państwa. Zrezygnowanie z sądowego trybu rozwiązania małżeństwa na rzecz administracyjnej procedury opartej na oświadczeniach woli stron prowadziłoby do dewaluacji tej instytucji, sprowadzając ją do poziomu umowy cywilnoprawnej. Tego rodzaju zmiana stałaby w sprzeczności z wieloletnią praktyką orzeczniczą oraz doktrynalnym dorobkiem prawa rodzinnego, które podkreślają konieczność gruntownej analizy przesłanek rozvodu w celu ochrony interesu publicznego, stron oraz małoletnich dzieci. Dodatkowo argument o zapewnieniu tożsamości czasowej między czynnością rozvodu a jej rejestracją nie znajduje uzasadnienia w obliczu skuteczności obecnych mechanizmów przekazywania orzeczeń sądowych do urzędów stanu cywilnego w terminie 7 dni (art. 4 ust. 1 p.a.s.c.).

Na tle przedstawionych stanowisk warto podkreślić, że Komisja postrzega proponowaną zmianę jako element szerszego procesu modernizacji prawa rodzinnego, podczas gdy Rzecznik Praw Obywatelskich, w przytaczanej wyżej opinii, akcentuje wartość sądowej kontroli nad rozwiązywaniem małżeństw ze względu na znaczenie tej instytucji dla porządku konstytucyjnego i pozanormatywnego. Zestawienie tych poglądów ukazuje rozbieżność między pragmatycznym celem usprawnienia procedury a aksjologicznym wymiarem ochrony małżeństwa i rodziny.

Wnioski płynące z analizy wskazują na konieczność utrzymania sądowego modelu rozwiązania małżeństwa jako jedyne go zgodnego z konstytucyjnymi standardami ochrony rodziny i małżeństwa. Propozycja Komisji, choć zmierza do uproszczenia procedury rozwodowej, nie zapewnia wystarczających mechanizmów ochrony wartości chronionych przez prawo, takich jak trwałość małżeństwa, dobro dziecka czy sprawiedliwość proceduralna. Wprowadzenie pozasądowego rozwodu wymagałoby nie tylko nowelizacji ustawowej, ale również zmiany Konstytucji RP, co wydaje się nieuzasadnione w świetle fundamentalnego znaczenia instytucji małżeństwa dla porządku społecznego i prawnego. W konsekwencji zachowanie sądowej drogi rozwiązania małżeństwa pozostaje najbardziej spójne z zasadami prawa rodzinnego i konstytucyjnymi obowiązkami państwa w zakresie ochrony rodziny.

BIBLIOGRAFIA

- BANASZAK Bogusław, *Konstytucyjna regulacja małżeństwa a prawo do zawarcia małżeństwa*, [w:] *Realizacja i ochrona konstytucyjnych wolności i praw jednostki w polskim porządku prawnym*, red. M. Jabłoński, Wrocław 2014, s. 77-82.
- BANASZKIEWICZ Bolesław, „Małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny”. *O niektórych implikacjach art. 18 Konstytucji RP*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” (2013), nr 3, s. 591-656.
- BORYSIAK Witold, *Komentarz do art. 18*, [w:] *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, red. L. Bosek, M. Safjan, LEX 2016.
- FLORCZAK-WĄTOR Monika, *Komentarz do art. 47*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. II, red. P. Tuleja, Warszawa 2023, s. 178-181.
- GAJDA Janusz, *Sporządzenie aktu stanu cywilnego (dołączenie wzmianki dodatkowej) na podstawie orzeczenia sądu. Zagadnienia wybrane*, „Przegląd Prawa Publicznego” (2020), nr 4, s. 7-22.
- GAJDA Janusz, *Komentarz do art. 56*, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Legalis 2025.
- GONDOREK Kazimierz, USTOWSKA Antonina, *Prawo o aktach stanu cywilnego: komentarz, przepisy wykonawcze i związkowe*, Warszawa 1991.
- HOLEWIŃSKA-ŁAPIŃSKA Elżbieta, *Społeczne aspekty stosowania „zasady” integralności wyroku rozwodowego*, „Zeszyty Prawnicze” (2005), nr 2, s. 23-65.

- IGNATOWICZ Jerzy, NAZAR Mirosław, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2016.
- IONAŚ D., *Admissibility conditions for divorce by notary procedure*, „Law Review” (2017), nr 1, s. 162-169.
- JĘDREJEK Grzegorz, *Regulacja instytucji małżeństwa w prawie kanonicznym i świeckim*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” (2008), nr 2, s. 47-63.
- JĘDREJEK Grzegorz, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz aktualizowany*, LEX 2019.
- JURZYŃSKI Maciej, *Wykonywanie przez gminy rejestracji stanu cywilnego – wybrane problemy*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” (2024), nr 4, s. 29-43.
- KRALJIĆ S., *New family code and the dejudicialization of divorce in Slovenia*, „Balkan Social Science Review” (2020), nr 15, s. 157-177.
- OLEJNICZAK Adam, *Materialnoprawne przesłanki udzielenia rozvodu*, Poznań 1980.
- OLEJNICZAK Adam, *Komentarz do art. 56, [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, LEX 2013.
- PACHNIEWSKA Elżbieta, *Komentarz do art. 26, [w:] Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz. Orzecznictwo. Wzory dokumentów i pism*, red. A. Czajkowska, E. Pachniewska, LEX 2011.
- PRZYBYŁ Iwona, *Atrakcyjność instytucji małżeństwa w społeczeństwie ponowoczesnym*, „Societas/Communitas” (2016), nr 1, s. 117-136.
- SADOWSKA Beata, SADOWSKA Justyna, *Rejestracja stanu cywilnego w dorobku judykatury – zagadnienia wybrane*, „Przegląd Prawniczy Ekonomiczny i Społeczny” (2014), nr 2, s. 67-83.
- SARNECKI Paweł, *Komentarz do art. 47, [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Tom II*, red. L. Garlicki, M. Zubik, LEX 2016.
- SMYCZYŃSKI Tadeusz, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2014.
- STECKO Sylwia, *Ochrona małżeństwa i rodziny w świetle Konstytucji RP*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” (2017), nr 2, 207-218.
- STOJANOWSKA Wanda, *Sposób prowadzenia postępowania w sprawach o rozwód a ochrona małżeństwa*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny” (2010), nr 3-4, s. 321-333.

WYBRANE UWAGI NA TLE STANOWISKA KOMISJI KODYFIKACYJNEJ
PRAWA RODZINNEGO W PRZEDMIOCIE
POZASĄDOWEGO ROZWIĄZANIA MAŁŻEŃSTWA

STRESZCZENIE

Niniejszy artykuł krytycznie analizuje propozycję Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Rodzinnego umożliwiającą rozwiązanie małżeństwa przez urzędnikiem stanu cywilnego a nie w sądzie. Przyjmując dogmatyczne podejście prawne, autor ocenia, czy ta zmiana jest zgodna z konstytucyjnymi i aksjologicznymi zasadami leżącymi u podstaw polskiego prawa rodzinnego. Uważa, że wyłączenie postępowania rozwodowego spod kontroli sądowej spowodowałoby małżeństwo do roli zwykłej umowy cywilnej, tym samym naruszając zabezpieczenia interesów publicznych i prywatnych.

Słowa kluczowe: rozwód pozasądowy; prawo konstytucyjne; ochrona małżeństwa; rozdział władzy; reformy prawa rodzinnego